

УДК 616.12.-008.331.1-073.96.-08

Аша Усама Ахмед Мухамед, Н. Г. Мартинова, Е. С. Привалова

ДИНАМІКА ДЕЯКИХ ЕЛЕКТРОКАРДІОГРАФІЧНИХ КРИТЕРІЇВ ГІПЕРТРОФІЇ ЛІВОГО ШЛУНОЧКА У ХВОРИХ НА ЕСЕНЦІАЛЬНУ АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ В РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУПАХ

Одеський державний медичний університет

Артеріальна гіпертензія (АГ) — одне з найбільш поширених захворювань. У лікуванні есенціальної АГ, крім нормалізації артеріального тиску (АТ), важливим критерієм ефективності терапії є органопротекція, регресія морфофункціональних змін, які виникли на фоні АГ, з боку органів-мішеней [1]. Найчастіше серед органів-мішеней вражається серце, розвивається гіпертрофія лівого шлуночка (ГЛШ). Наявність ГЛШ у 10–19 разів збільшує ризик розвитку серцево-судинних ускладнень, частоту випадків раптової коронарної смерті [2; 3].

Найбільш вірогідно оцінювати регресію ГЛШ можна за даними ехокардіографії (ЕхоКГ). Разом із тим встановлений тісний кореляційний зв'язок між даними електрокардіографії (ЕКГ) та ЕхоКГ [4]. Крім того, за показниками ЕКГ можна прогнозувати ризик смерті — подовження інтервалу QRS більш ніж 145 мм свідчить про високий ризик раптової коронарної смерті у хворих із серцевою недостатністю [5].

Таким чином, дані ЕКГ є інформативними щодо ефек-

тивності гіпотензивної терапії та прогнозу розвитку ускладнень. Це особливо важливо, оскільки лікування хворих на есенціальну АГ відбувається, в основному, в амбулаторних умовах [6; 7], а виконання ЕхоКГ не завжди є доцільним і можливим.

За даними ЕхоКГ, динаміка регресії ГЛШ у хворих на есенціальну АГ у різних вікових групах відрізняється [8]. Проте динаміка ЕКГ-критеріїв ГЛШ у таких пацієнтів у різних вікових групах досліджена недостатньо.

Метою цієї роботи було порівняти динаміку деяких ЕКГ-ознак ГЛШ і тривалості QRS у хворих на есенціальну АГ у різних вікових групах на фоні гіпотензивної терапії.

Матеріали та методи дослідження

Обстежено 26 хворих, в яких була задокументована м'яка та помірна есенціальна АГ, без клінічних ознак серцевої недостатності, ЕКГ-ознак блокади ніжок пучка Гіса. У дослідження були включені особи, в яких раніше проведення лікування не привело до

досягнення цільового рівня АТ — 140/90 мм рт. ст.

Хворих поділили на дві групи. До першої увійшли 14 пацієнтів (9 чоловіків і 6 жінок) віком до 60 років, до другої — 12 (по 6 жінок і чоловіків) старше 60 років.

У стаціонарі в обстежених хворих був досягнутий мінімально ефективний початковий цільовий рівень АТ — 140/90 мм рт. ст., який у подальшому зберігався під час амбулаторного спостереження. В амбулаторних умовах хворі оцінювали рівень АТ методом самоконтролю. Дослідили динаміку традиційних ЕКГ-критеріїв ГЛШ:

1) критерій Sokolov — Lyon: $(Rv_5, \text{ або } Rv_6 + Sv_1, \text{ або } Sv_2) \geq 35 \text{ мм}$;

2) корнельський критерій (Cornell), специфічний за статтю: $(Sv_3 + Rav_1) > 24 \text{ мм}$ для чоловіків та $(Sv_3 + Rav_1) > 22 \text{ мм}$ для жінок.

Визначали також тривалість QRS, ЕКГ реєстрували у стані спокою. Спостереження виконували до початку лікування, наприкінці перебування хворих у стаціонарі, а також через 3 та 6 міс після початку ліку-

вання в умовах поліклініки. Отримані результати опрацьовували статистично з використанням t-критеріїв Стьюдента, Фішера з поправкою Йетса. Статистично вірогідними вважали відмінності при $P < 0,05$.

Результати дослідження та їх обговорення

Результати дослідження подано в табл. 1 і 2. Відзначалися суттєві відмінності між динамікою та взаємозв'язками досліджуваних показників у пацієнтів різних вікових груп. Так, у хворих середнього віку перед лікуванням виявлено тісний кореляційний зв'язок між ЕКГ-критеріями ГЛШ Sokolov — Lyon і тривалістю QRS: $r = 0,547$, $P < 0,02$. Це свідчить про те, що за наявності ГЛШ порушується внутрішньошлуночкова провідність, можливо, за рахунок подовження часу проходження імпульсу у гіпертрофованому міокарді по волокнах Пуркінє. У цій же групі

було також виявлено кореляційну залежність між критеріями ГЛШ Cornell і тривалістю QRS, хоча вона була менш суттєвою — $r = 0,31$ для чоловіків і $r = 0,36$ для жінок ($P < 0,05$).

Через 3 міс у пацієнтів 1-ї групи відзначено вірогідне зменшення тривалості QRS щодо початкових даних. Статистично вірогідна динаміка досліджуваних ЕКГ-критеріїв ГЛШ виявлена лише через 6 міс (див. табл. 1).

Таким чином, у осіб середнього віку, які страждають на есенціальну АГ, на фоні стабілізації АТ на рівні «високої норми» (140/90 мм рт. ст.) паралельно з регресією ГЛШ відбувається покращання внутрішньошлуночкової провідності, що зменшує ризик розвитку фатальних аритмій та раптової коронарної смерті.

Іншу картину спостерігали у хворих на есенціальну АГ похилого віку. За весь період спостереження не було від-

значено статистично вірогідної динаміки ні з боку ЕКГ-критеріїв ГЛШ, ні з боку тривалості комплексу QRS. Не виявлено кореляційного взаємозв'язку між тривалістю QRS і критеріями ГЛШ. Тривалість комплексу QRS у хворих на есенціальну АГ похилого віку і через 6 міс спостереження була статистично вірогідно ($P < 0,05$) більшою, ніж у пацієнтів середнього віку. Це свідчить про те, що з віком у хворих на фоні АГ у міокарді розвиваються склеротичні процеси, що підтверджується результатами досліджень інших авторів [8].

Висновки

1. У хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію віком до 60 років у амбулаторних умовах для оцінки динаміки регресії гіпертрофії лівого шлуночка можливе використання електрокардіографічного контролю.

2. Регресія гіпертрофії лівого шлуночка у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію супроводжується зменшенням ризику раптової коронарної смерті завдяки внутрішньошлуночкової провідності.

3. У хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію в похилому віці можливості електрокардіографічного контролю за регресією гіпертрофії лівого шлуночка обмежені.

4. З віком у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію ризик розвитку раптової коронарної смерті зростає. Причиною цього є порушення внутрішньошлуночкової провідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поражение органов-мишеней при артериальной гипертонии. Роль наследственности и среды (близнецовые исследования) / А. П. Марандак, Л. А. Кириченко, Ж. Ю. Дворянчикова и др. // Кардиология. — 2003. — Т. 43, № 5. — С. 29-32.

2. Гипертрофия левого желудочка при гипертонической болезни. Часть II. Прогностическое значение гипертрофии левого желудочка

Таблиця 1

Динаміка ЕКГ-критеріїв гіпертрофії лівого шлуночка та тривалості QRS у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію віком до 60 років

ЕКГ-критерії	Термін спостереження			
	До лікування	Після виписування з лікарні	Через 3 міс	Через 6 міс
Sokolov — Lyon, мм	43,0±3,8	40,4±2,4	38,5±1,7	22,3±3,0*
Cornell для чоловіків, мм	28,2±4,0	26,0±2,0	23,6±1,8	18,4±2,0*
Cornell для жінок, мм	26,4±3,2	26,0±4,6	24,4±4,6	16,0±2,2*
Тривалість QRS, мм	139±2	136±4	122±3*	118±2*

Примітка. * — Різниця вірогідна порівняно з початковими даними.

Таблиця 2

Динаміка змін ЕКГ-критеріїв гіпертрофії лівого шлуночка та тривалості QRS у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію віком після 60 років

ЕКГ-критерії	Термін спостереження			
	До лікування	Після виписування з лікарні	Через 3 міс	Через 6 міс
Sokolov — Lyon, мм	34,7±2,4	32,0±4,0	30,4±2,2	29,3±2,0
Cornell у чоловіків, мм	22,4±3,8	20,0±3,0	20,6±4,2	18,4±2,2
Cornell у жінок, мм	20,4±2,2	18,6±2,0	18,6±4,0	16,8±4,2
Тривалість QRS, мм	138±4	136±4	136±2	132±2

/ Д. В. Преображенский, Б. А. Сидоренко, М. Н. Алехин и др. // Кардиология. — 2003. — Т. 43, № 11. — С. 98-101.

3. Messerli F. H. Left ventricular hypertrophy as a coronary risk factor // Blood. — 1996. — Vol. 1. — P. 28-30.

4. Сопоставление электрокардиографических критериев гипертрофии левого желудочка с ангиографическими показателями его массы и сократительной функции / И. К.

Шхвацабая, П. Ф. Петровский, Л. С. Матвеева, И. Ф. Игнатъева // Тер. архив. — 1980. — № 5. — С. 35-37.

5. Воронков Л. Г. Первичная профилактика сердечной недостаточности — один из приоритетов современной кардиологии // Укр. кардіолог. журнал. — 2004. — № 4. — С. 9-13.

6. Горбунов В. М. Значение самостоятельного измерения артериального давления больными с артериаль-

ной гипертензией // Кардиология. — 2002. — Т. 42, № 1. — С. 58-66.

7. Карпов Ю. А. Амбулаторное лечение больных с АГ в России: клинические и фармакоэкономические аспекты // Журнал сер. недостаточность. — 2004. — Т. 5, № 2. — С. 54-55.

8. Єна Л. М., Кондратюк В. Є. Лікування хворих з гіпертензивним серцем // Укр. кардіол. журнал. — 2004. — № 7. — С. 101-106.

УДК 616-089.168-06:616.127:612.17

О. В. Беляков, В. Т. Селиваненко, О. В. Добруха, П. І. Пустовойт, В. Я. Янак

АНАЛІЗ СТРЕСОВОГО СТАНУ МІОКАРДА У НАЙБЛИЖЧОМУ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ У ХВОРИХ ІЗ НИЗЬКИМ СЕРЦЕВИМ ВИКИДОМ

Одеський державний медичний університет,
Московський обласний науково-дослідний клінічний інститут

Розвиток у найближчому післяопераційному періоді у пацієнтів гострої міокардіальної недостатності багато у чому залежить від ступеня виявлення стресової агресії та початкового стану міокарда [1; 4]. Тому необхідність моніторингу функціональних порушень у хірургічних хворих в умовах стресу сьогодні є загальноновизнаною [2]. Однак вибір інформативних маркерів з метою своєчасної діагностики продовжує викликати зацікавлення досліджувачів [5; 6]. Актуальність проблеми пояснюється високою післяопераційною летальністю хворих, особливо при ураженні серцевого м'яза [3; 7] та формуванні синдрому гострої недостатності міокарда.

Метою дослідження була спроба знайти інформативні маркери для кількісної оцінки післяопераційної стресової реакції та визначити при цьому форму компенсаторної гіперфункції серцевого м'яза.

Матеріали та методи дослідження

Нами досліджено 88 пацієнтів після резекції шлунка. До I групи (61 особа) увійшли хворі на виразкову хворобу шлунка без супровідної патології. У 27 хворих (II група) в анамнезі відмічалася супровідна гіпертонічна хвороба з серцевою недостатністю (серцевий індекс $2,7 \text{ л}/(\text{хв} \cdot \text{м}^2)$). Дослідження центральної та внутрішньосерцевої гемодинаміки проводилися до операції, на 1-шу, 2-гу, 3-тю і 5-ту добу післяопераційного періоду. За кривою правошлуночкового тиску розраховували кінцево-діастолічний об'єм (КДОпш) і тиск (КДТпш), жорсткість міокарда (ЖМ) і максимальну швидкість зниження внутрішньошлуночкового тиску (dp/dt_{min}). Одночасно досліджувалися концентрації адреналіну (А) й норадреналіну (НА) у плазмі крові та сечі, кінцеві продукти ПОЛ: малоновий діаль-

дегід (МДА) і перекисна резистентність еритроцитів (ПРЕ), рівень КФК і АСТ у плазмі.

У хворих не було порушень вуглеводного обміну, що могло викривляти вміст катехоламінів (КА) в крові та сечі, а також активність процесів ПОЛ.

Результати дослідження та їх обговорення

До операції у хворих I групи (ASA II) показник ударного викиду відповідав нормі на фоні незначної тахікардії. Показники судинного тону були нормальними і відповідали рівню КА в плазмі крові (табл. 1).

У хворих I групи показники правошлуночкового тиску свідчили про достатню скоротливість міокарда і нормальне постнавантаження на фоні помірного зниження ОЦК — $(69,1 \pm 7,9) \text{ мл}/\text{кг}$. Підвищений рівень МДА та зниження ПРЕ нижче норми (табл. 2) спостерігались у хворих обох груп (без вірогідних різниць) і вказували на підвищену актив-

